

VPRO Brommer op zee

Notities Marion Bloem - *Een meisje van honderd*

1. Pagina 0

‘Omslagillustratie: fragment van het schilderij *De meisjes van ons dorp*, van Yuki Wolffers (3 jaar) en haar oma Marion Bloem, 2021.

Mijn kleindochter Yuki, toen drie jaar oud, logeerde weer eens twee nachtjes bij ons. Op de dag van vertrek vroeg ze of ze in mijn atelier mocht schilderen. Ik gaf een klein stuk papier omdat ze bijna werd opgehaald, maar ze wilde een groot vel. Ze heeft toen eerst een bladvullende potloodschets gemaakt en is daarin gaan schilderen. Terwijl ze bezig was vertelde ze dat ze er nog meer in wilde tekenen. ‘Meisjes en vogeltjes en oma.’ Toen ze werd opgehaald zei ze: ‘Maak jij het af, oma?’ Ik heb geprobeerd het schilderij in haar geest af te maken. Dat was een leuke ervaring. Yuki was ook tevreden over het eindresultaat. Toen ik een omslag nodig had voor de jubileumeditie moest ik weer aan de tekening denken. Het klopt met het verhaal voor mij, omdat we hoofdpersoon Moemie ook jong leren kennen en haar hele leven volgen. Jong en oud: het zit allebei in de tekening.

Wat vind jij van de omslag?

2. Pagina 7

‘We now know enough to know that we will never know everything. This is why we need art: it teaches us how to live with mystery. Only the artist can explore the ineffable without offering us an answer, for sometimes there is no answer.’ - Jonah Lehrer, *Proust Was a Neuroscientist* (2007)

Ik schrijf omdat ik het onzichtbare, zichtbaar wil maken. Kunst is een manier om te communiceren en je geeft ermee het onderbewustzijn een kans om naar buiten te komen. Het kan helpen onszelf en ook elkaar beter te begrijpen. Dat is waarom ik schrijven belangrijk vind. Als kind ben ik gaan schrijven vanuit overlevingsdrang. Het creëren van mijn eigen werkelijkheid, mijn verbeeldingskracht hielp mij, als ontsnapping aan de soms harde werkelijkheid.

Wat is het belang van lezen voor jou?

3. Pagina 21

“In haar moeders stem zit een stervende kraai verborgen. Ze zou nu haar arm om haar moeders schouder moeten leggen. Maar in plaats daarvan staat ze op en zegt: ‘Mam, ik moet gaan. Ik heb een afspraak.’”

Veel lezers gaven mij terug dat zij baat hadden gehad bij een stamboom aan het begin van het boek. Ik heb er bewust voor gekozen om deze weg te laten. Moemie wist namelijk ook niet waar zij vandaan kwam en veel meer personages in het boek zijn op zoek naar die stamboom. Dat gevoel van 'niet weten' wilde ik de lezer meegeven. Dat is namelijk ook heel tekenend voor mensen met een Indische achtergrond. Er kan ook veel schaamte zijn, waardoor een stamboom met Europese en Aziatische takken wordt verdoezeld. De kolonialiteit heeft ervoor gezorgd dat ook 2e en 3e generaties nog steeds met veel vraagtekens zitten. Door de stamboom weg te laten wilde ik dat gevoel overbrengen.

Als je van structuur houdt raad ik je aan om tijdens het lezen een pen en papier in de buurt te hebben om de stamboom zelf in beeld te brengen. Neem jouw stamboom vooral mee naar de meet up van *Brommer op zee* op maandag 26 september in de bibliotheek van Almere! Dan kunnen we kijken of ze overeenkomen.

4. Pagina 23

“Poepoetan”

“Een Perang Poepoetan is een Hindoeïstisch ritueel waarin een verslagen vorst verkiest om samen met zijn familie en gevolg, geheel in het wit gehuld, voor het oog van de genaderde vijand collectief zelfmoord te plegen.”

Dat is de definitie van Perang Poepoetan op Wikipedia. Die Poepoetan is voor mij heel belangrijk. Het lukte de Nederlanders niet om Bali te veroveren, onder meer omdat de Balinezen dan over gingen op een Poepoetan. De vorst wist dat als hij werd verslagen, hij ofwel werd gedood of verbannen naar een ander eiland en dat zijn volk zonder rituelen zouden worden begraven en daardoor niet meer zouden kunnen reïncarneren. Daarom deden ze de rituelen voordat ze de vijand in wit gekleed tegemoet traden. Er was eigenlijk een soort vriendschapsband tussen Nederland en de Balineze vorsten, maar Nederland zocht excuses om Bali toch ook te koloniseren. Men wist heel goed dat bij een aanval van het koloniale leger een Poepoetan het gevolg zou zijn. En zo geschiedde o.a. in 1906. Voor mij is dit een gruwelijk voorbeeld van wat kolonisatie inhield. Het toont aan dat er geen enkel respect was voor het leven en de rituelen van de bevolking.

Was je al bekend met de Poepoetan? Waar heb je ervan gehoord?

6. Pagina 33

“Charlotte Vogel-Nagel”

Ik vind het heerlijk om in het hoofd van verschillende personages te kruipen. Ik ga daar ook heel ver in en denk na over wat ze aan hebben, wat hun lievelingseten is, waar ze aan denken. Ik wil echt dat het klopt. Het is de leukste en de moeilijkste kant van schrijven; je

moet de personages ook weer los laten. In dit boek moest dat ieder hoofdstuk, hoewel de personages natuurlijk wel nog rond blijven hangen en voorkomen in andere hoofdstukken. Het loslaten van Moemie, aan het einde, was het ergst.

Hecht jij je ook aan personages? Welk personage uit welk boek draag je nog steeds met je mee?

8. Pagina 72

“Op papier heet je Dorothea, maar ik noem je Mabenna, naar mijn overgrootmoeder van vaderskant.”

Moemie krijg in haar leven veel verschillende namen. Het onderstreept niet alleen dat Moemie verschillende rollen heeft moeten spelen in haar leven, maar het laat ook zien dat ze kennis en informatie mist over waar ze vandaan komt en dus wie ze is.

Javanen moeten een naam geven aan hun kinderen die niet te zwaar of te licht is. Als het kind ernstig ziek wordt, krijgt het vaak een andere naam omdat de naam te zwaar was. Ik wilde de naam van mijn zoon licht houden, maar als kleuter vond hij zijn naam té licht. Hij heeft toen de naam van mijn vader, Alexander, erbij genomen en ook een tijd gewoon de naam van zijn vader gebruikt: Ivan. Uiteindelijk heeft hij zijn naam Kaja alleen nog gebruikt en is hij heel gelukkig met zijn vrouw die Kaya heet.

Past jouw naam bij jou? Waarom wel/niet?

9. Pagina 88

“Tegen die tijd heeft ze de weduwe al een aantal malen bijgestaan als deze geesten moest uitdrijven en ze gruwde van het idee dat zij zich als kind zo aanstellerig had gedragen. Wies zal triomfantelijk aandikken wat ze zich herinneren kan, zoals een verteller dat gewend is te doen, en zal een krantenknipsel tonen uit een lokale krant van omstreek 1900 waarin staat dat een Balinese bediende, werkzaam bij familie zus of zo, spoorloos verdwenen is.”

Voor het schrijven van dit boek ben ik op zoek gegaan in archieven. Ook heb ik met generaties gesproken die me van alles vertelden. Dit is een voorval uit de krant. Dat soort feiten kloppen en berusten op ware gebeurtenissen. De historische feiten in het boek kloppen allemaal, maar de familie is fictie. Wel is er veel research - in de vorm van interviews - aan voorafgegaan sinds 1971.

8. Pagina 113

“De zaal doet ze straks, omdat ze hoopt dat de patiënten er dan weer in hun bed liggen.”

De schrijfstijl in de hoofdstukken met Moemie, zeker in de eerste helft, valt misschien op. Het zijn wat kortere zinnen en er zit een bepaald tempo in. Je moet dit zien als een rechtstreekse vertaling uit het Maleis, de handelstaal, daarin bestaat alleen de tegenwoordige tijd en werd het onderwerp in de zin vaak weggelaten. Mensen die geen Nederlandse school hadden gedaan spraken vaak Petjok, een mengelmoes van Maleis en Nederlands, bestaande uit korte zinnen. Ik heb gekozen voor een soortgelijke manier van jezelf uitdrukken, het kind in ons, kernachtiger. Moemie is dan nog een kind. Zo bleef ik ook dichter bij het gevoel. Moemie is een vrouw die geen mooie zinnen gebruikt om de waarheid te verbloemen. Ze hoeft zich niet te verschuilen achter mooipraterij.

Wat vind je van deze manier van schrijven? Was het jou opgevallen?

7. Pagina 116

“‘Jij hoeft nooit bang te zijn,’ zal ze zeggen tegen de vrouw die met man en dochter vanuit Nederland bij haar in Amerika op visite komt.”

Soms geef ik informatie weg in hoofdstukken waar we niet met Moemie zelf meekijken. Je komt dan alvast iets te weten wat later van belang is voor het verhaal. Toen ik dit boek ging schrijven wist ik één ding: ik ga iets heel moeilijks doen. Ik schrijf vanuit verschillende perspectieven, verschillende tijdzones, en diverse generaties. Ik wilde op papier overbrengen hoe een grote Indische familie (dis-)functioneert met al hun trauma's en geschiedenis. Dankzij mijn empathische vermogen en verbeelding heb ik in de hoofden kunnen kruipen van verschillende mensen. Ik hou ervan om in mijn verbeelding al die verschillende mensen, mannen zowel als vrouwen, oud, jong, kind te zijn.

Wat ik meestal niet doe maar voor dit boek wel, is het maken van een schema. De ruim honderd jaar (nasleep van de) kolonie beschreven van 1906 tot en met 2010, verteld via de fases van het leven van Moemie. Ik heb eerst het hele raamwerk gemaakt voordat ik ging schrijven. De opening van Moemie had ik als eerste geschreven maar pas op het laatst een plek in het geheel gegeven. Het schema ligt niet 100% vast. Ik lees altijd het voorgaande hardop voordat ik aan een volgend hoofdstuk begin te schrijven. Dan voel ik goed aan wat we net hebben gehad en of er even iets heel anders moet komen.

11. Pagina 178

“Natuurlijk jongen,” zegt ze, zonder zicht fatsoenshalve tot haar te wenden om te vragen of zij dat eigenlijk wel wil.

Moemie is volkomen afhankelijk van de mensen om haar heen. Ze kon van de ene familie echt niet zomaar naar een andere familie vluchten, ze was zonder rechten. Er waren vaker meisjes of vrouwen ingelijfd bij koloniale families, maar wat hun afkomst was, was vaak niet duidelijk. Ze kon een bediende zijn, een onbetaalde inwonende hulp - slavin, een njaj, een

bijzit, een dochter van een ander familielid... Kazernekinderen werden ook wel eens door koloniale ouders gekocht als 'oefen-meisje' voor hun zoon opdat hij geen geslachtsziekte zou oplopen. Mede door dit soort 'constructies' zijn stambomen moeilijk te achterhalen. Voor vrouwen is dat vaak nog onduidelijker dan voor mannen.

In de koloniale tijd was er sowieso weinig tot geen bewegingsruimte voor mensen als Moemie. Er waren per definitie mensen met meer macht dan zij, naar wie ze moest luisteren. Als ze niet bij deze familie terecht kon, zou ze moeten zwerven op straat.

12. Pagina 228

"Op 7 december 1941 wordt Moemie wakker uit een droom waarin ze een kies verliest."

Moemie is gebaseerd op een vrouw die ik eind jaren zeventig heb leren kennen. Ze stapte op mij af omdat ze wist dat mijn zoon erg ziek was. Veel voorspellingen die zij in het echte leven heeft gedaan heb ik in het boek opgeschreven om haar te eren. Ze was een uiterst bijzondere vrouw en ze zei toentertijd tegen mij dat ik dit boek ging schrijven terwijl ik daar toen nog helemaal geen zin in had. Deze ontmoeting was nog voor ik mijn debuut *Geen gewoon Indisch meisje* schreef.

Door de jaren heen belde ze me wel eens op, maar door een adreswijziging veranderde mijn telefoonnummer en verloor ik haar uit het oog. Ik heb haar nog geprobeerd op te speuren, maar tevergeefs. Het boek is uiteindelijk ook een rouwproces. Rouwen is pijnlijk maar ook louterend. Dankzij Moemie kon ik 'Een meisje van honderd' schrijven en daar ben ik haar eeuwig dankbaar voor.

13. Pagina 255

"Hij hoopt vandaag een volledige stamboom te kunnen scoren."

Niet alleen Moemie weet lang niet precies waar ze vandaan komt. Meerdere mensen in het boek zijn op zoek naar hun stamboom. Ook van de 2e en 3e generatie. Zoals de geadopteerde Lisa, en Alex Lieberman in dit hoofdstuk. Iedereen heeft een beetje kennis over de familie waar hij of zij hoopt of denkt bij te horen. Als we samen zouden communiceren zouden we veel meer, sneller en beter weten, maar er wordt weinig onderling over gesproken. Alle ellende van het koloniale verleden, de Japanse bezetting en het dekolonisatieproces maakt ook dat we niet precies weten hoe en wat.

Ken jij je eigen stamboom?

14. Pagina 293

“De Indo-Europeanen moeten het werk doen dat voorheen alleen door Indonesiërs werd gedaan. Er wordt het meest geklaagd over het buigen voor de Japanners, het tellen in het Japans, het verbod op Nederlands spreken, en het schoonmaken van de wc’s die telkens verstopt raken.”

Met dit boek wilde ik natuurlijk niet alleen Moemie eren, maar vooral honderd jaar Indonesische geschiedenis vertellen. Moemie is de personificatie van wat het land in die honderd jaar doormaakte. Toen de vertaling in Indonesië verscheen moest ik daar op toernee. Wat ik terugkreeg van de lezers was: het is een boek over identiteit. Er heerst daar nog steeds veel angst om te schrijven en praten over aspecten van de meer recente geschiedenis. Het bloedvergieten in 1965 is bijvoorbeeld een heter hangijzer in de gesprekken dan de door hen gewonnen vrijheidstrijd tegen de Nederlandse overheersing. Het was bijzonder en leerzaam om te ervaren hoe het boek in Indonesië werd ontvangen door wetenschappers van diverse disciplines. De uitgever heeft het boek *Moemie* genoemd, en dat had ik hier ook liever gewild, maar hier zou het niet werken dacht mijn Nederlandse uitgever.

Wat ook opviel bij de ontvangst in Indonesië is dat niemand daar over het missen van een stamboom begon. Dat was echt een vraag en behoefte vanuit Nederlandse lezers.

15. Pagina 353

“Batavia heet Jakarta”

De ontvangst in Nederland was anders dan in Indonesië. Ik denk dat dit verschillende redenen had. Het kwam hier uit in de zomervakantie. En recensenten dachten misschien: wéér zo’n Indisch verhaal. Maar het is totaal iets anders dan *Geen gewoon Indisch meisje*, met een ander thema. In deze tijd, dankzij eindelijk meer openheid wordt er meer over de koloniale tijd en het dekoloniatie-proces geschreven. Misschien kwam het boek 10 jaar te vroeg. Mensen die het boek toen wel lazen zeiden dat ze nu eindelijk hun familie, hun oorsprong, of - als ze geen band met die kolonie hadden - de Indonesische geschiedenis begrijpen. Je kunt het boek ook alleen lezen als het verhaal van een meisje dat een tragedie overleeft, anderen helpt, maar zichzelf niet kon helpen. Maar het is ook een manier om iets over die tijd te weten te komen en wat het met families heeft gedaan. Als je mensen meerdere perspectieven biedt, kan je mensen meer leren over de feiten.

Wist jij al veel over de geschiedenis van Indonesië? Hoe draagt dit boek daar tot nu toe aan bij?

16. Pagina 416

“Ik zal mijn kind uitleggen dat er soms gevallen zijn waarbij een kind zijn vader beter niet kan kennen.”

Dit boek heb ik niet alleen geschreven. Ik ben geholpen door Moemie en alle mensen wiens verhaal ik heb mogen aanhoren en -voelen. Hele stukken lezen nu alsof ik het niet geschreven heb. Dat is een bijzondere ervaring.

17. Pagina X (woordenlijst)

De woordenlijst achterin wordt zoals besproken integraal opgenomen in de notities.

18. Pagina 460

“Ze wuift. Ik kom mama, ik kom. Eerst nog sterven.”

Je bent aan het einde gekomen van *Een meisje van honderd*. Als ik je nog iets mee mag geven is het: vertrouw op je intuïtie. Niet voor alles is een verklaring te vinden en dat is goed. We delen meer dan het woord.
